

К.Є. Орлова, асист.

Науковий керівник – д.е.н., проф. Данилко В.К.

Житомирський державний технологічний університет

СТРАТЕГІЯ АДАПТАЦІЇ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ДО УМОВ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА: ДИНАМІЧНИЙ АСПЕКТ

Сучасні умови господарювання промислових підприємств характеризуються високим рівнем складності, динамічності та нестабільності, що істотно ускладнює управлінські процеси. Так, сьогодні керівники господарюючих суб'єктів поставлені перед вибором: забезпечення сталого розвитку підприємства на основі активізації механізмів взаємодії із зовнішнім середовищем або втрата гнучкості, здатності реагувати на вплив факторів оточення, як результат – втрата конкурентоспроможності та стратегічної стійкості. Зазначені передумови формують актуальність досліджень, присвячених теоретичному обґрунтуванню і практичному застосуванню дієвих механізмів забезпечення реакції суб'єкта господарювання на вплив факторів зовнішнього середовища.

Зовнішнє середовище, на нашу думку, являє собою сукупність господарюючих суб'єктів, умов та факторів прямого і непрямого впливу, які впливають на діяльність підприємства і визначають особливості його взаємодії з оточенням. Однією з визначальних особливостей середовища є його рухливість і нестабільність, що зумовлює і актуалізує необхідність побудови на промислових підприємствах таких систем управління та організаційних структур, які б дозволили враховувати названі характеристики, відстежувати силу і спрямування їх зміни, забезпечувати стратегічні і тактичні реакції суб'єкта на вплив факторів середовища. Такі системи управління формують базові передумови для забезпечення довгострокової прибутковості, успішності та конкурентоспроможності підприємства. Основою для створення зазначених структур є, на нашу думку, адаптивна культура.

Адаптивна культура в сучасних умовах господарювання надає підприємствам широкі можливості для забезпечення гнучкості та маневрування під впливом факторів зовнішнього середовища. Так, наприклад, англійський економіст Джонатан Сазерленд у проведеному дослідженні ключовим фактором розвитку підприємства вважає адаптивну культуру, тобто здатність приймати такі стратегії та практичні методи, які здатні відповідати вимогам ринків і новим конкурентним ситуаціям. Отже, практичним інструментом пристосування підприємства до флуктуації факторів зовнішнього середовища є адаптація.

У сучасній економічній теорії досі немає єдиного підходу до трактування суті адаптації. Відомий вчений Р.Л. Акофф вважав, що адаптація – це така реакція на зміну умов, яка протидіє дійсному або можливому зниженню ефективності роботи системи. Дослідники Д.Нельсон, Н.Еджер і К.Браун під адаптацією розуміють процес цілеспрямованої зміни системи в очікуванні або у відповідь на зовнішні подразники і стресові ситуації. Таким чином, можемо побачити, що в зарубіжній економічній думці акцент робиться на забезпечення гомеостазу системи, тобто протидію факторам середовища.

Відповідні погляди зарубіжних вчених знайшли своє відображення в українській теорії адаптації. Так, дослідник О.М. Колодіна визначає адаптацію як «комплекс цілеспрямованих заходів управлінського складу підприємства у відповідь на дію чинників навколишнього середовища». Запропоноване визначення підходить до тлумачення сутності адаптації з цільової позиції. Колектив авторів під керівництвом Н.В. Попової під адаптацією розуміє здатність системи пристосовуватися до змінних умов навколишнього середовища, демонструючи системний підхід. Вчена Н.В. Білошкурська вважає, що: «Адаптація – це процес пристосування підприємства і його діяльності до зовнішнього середовища, а також ефективне використання виробничого потенціалу». Такий підхід розглядає адаптацію з процесної позиції, характеризує її не як системну властивість, а як певний автономний процес.

Отже, можемо побачити, що існує досить велика кількість підходів до тлумачення сутності адаптації. Узагальнюючи викладене вище, пропонуємо авторське визначення адаптації як процесу пристосування підприємства до зовнішніх умов, що змінюються, який включає в себе систему організаційно-економічних і соціальних регуляторів, передбачає зміни в структурі, управлінні та функціональних процесах, що протікають в організації, і має на меті забезпечення стійкості функціонування і розвитку соціально-економічної системи в довгостроковій перспективі.

Прикладним механізмом організації процесу адаптації є стратегія адаптації. Стратегія адаптації є довгостроковим планом дій і заходів організації щодо забезпечення пристосування її до факторів оточення, а також забезпечення балансу стану внутрішнього і зовнішнього середовища. На наше переконання, формування та обґрунтування стратегії адаптації має базуватися на глибокому аналізі та врахуванні факторів як зовнішнього, так і внутрішнього середовища.

Як було зазначено вище, зовнішнє середовище є складною системою і відрізняється рядом специфічних характеристик, основними з яких ми вважаємо складність, динамічність і невизначеність. Дані характеристики нерозривно пов'язані між собою, оскільки внаслідок рухливості та змінності

факторів, зовнішнє середовище набуває рис невизначеності, а комплексна взаємодія елементів обумовлює його складність.

У зарубіжній економічній науці поширеною є думка, що сприйняття зовнішнього середовища суб'єктами управління є більш важливим, ніж його реальні характеристики. Погоджуємося з таким судженням, оскільки стратегічні і тактичні рішення розробляються індивідом або групою індивідів і базуються на його (їх) уявленнях про стан оточення. Таким чином, основою для оцінки характеристик середовища є експертна думка. Одним з найбільш репрезентативних, на нашу думку, механізмів оцінки характеристик зовнішнього середовища є перцептивний індикатор, розроблений Робертом Дунканом.

Отже, способом врахування стану зовнішнього середовища при обґрунтуванні стратегії адаптації підприємства є оцінка нестабільності оточення. Однак слід зазначити, що на вибір стратегії адаптації впливають не тільки характеристики зовнішнього середовища, але й здатність підприємства до впровадження змін у внутрішнє середовище з метою пристосування до флуктуацій оточення і відповідності їм, тобто його адаптивність.

Адаптивність ми трактуємо як комплексний індикатор здатності підприємства реагувати на флуктуації факторів зовнішнього середовища. Вважаємо, що найбільш доцільним є здійснення оцінки стану адаптивності підприємства за такими напрямками: екстернальний, маркетинговий, ресурсний, фінансовий, організаційно-управлінський. Коефіцієнт адаптивності є інтегральною оцінкою внутрішнього середовища підприємства, його здатності до впровадження змін з метою пристосування до зовнішнього середовища.

Стратегія адаптації, як було зазначено, повинна базуватися на врахуванні і внутрішньої, і зовнішньої компонент. Вважаємо, що найбільш ефективним способом об'єднання двох складових оцінки є матричний підхід. Таким чином, вибір стратегії адаптації, на наше переконання, слід здійснювати на основі матриці «нестабільність зовнішнього середовища - інтегральний показник адаптивності», що дозволить визначити місце підприємства в адаптаційному просторі і обґрунтувати стратегію.

Отже, на основі розглянутих особливостей обґрунтування і вибору стратегії адаптації можемо сформулювати уявлення про динамічний аспект стратегічної моделі адаптації промислових підприємств до умов зовнішнього середовища (рис. 1).

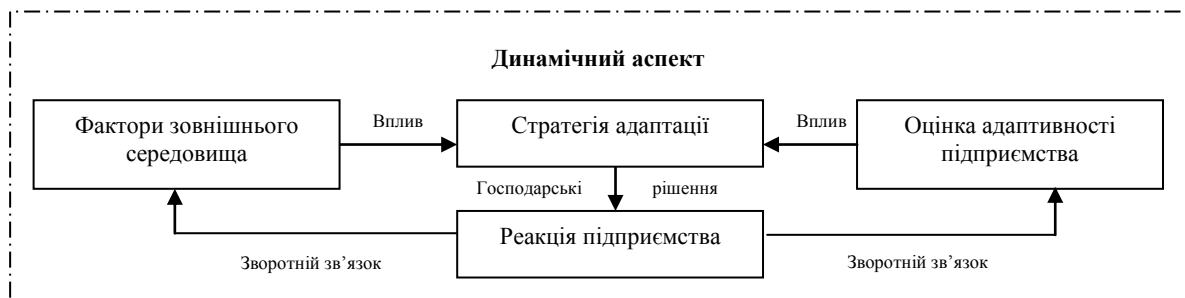

Рис. 1. Динамічний аспект стратегічної моделі адаптації підприємств до умов зовнішнього середовища

Таким чином, можемо зробити висновок, що впровадження стратегії адаптації на промисловому підприємстві є сьогодні одним із ключових факторів забезпечення довгострокового стійкого розвитку і виживання суб'єкта господарювання в сучасних ринкових умовах.